

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING OF PROFESSIONAL IMAGE OF FUTURE SPECIALISTS IN INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF STUDYING OF DISCIPLINE OF SOCIAL AND HUMANITARIAN CYCLE : TEORETICAL ASPECT

У статті на основі аналізу наукової літератури уточнено поняття «педагогічні умови», «педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця». Охарактеризовано особливості формування професійного іміджу. Здійснено контент-аналіз змісту навчальних планів вітчизняних і закордонних вищих технічних навчальних закладів. Розкрито роль дисципліни соціально-гуманітарної підготовки у формуванні професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців.

Ключові слова: педагогічна умова, навчальний процес, майбутній фахівець, фахівець з інформаційних технологій, дисципліни соціально-гуманітарного циклу, вищий технічний навчальний заклад.

В статтє на основе анализа научной литературы уточнены понятия «педагогические условия», «педагогические условия формирования профессионального имиджа будущего специалиста по информационным технологиям». Охарактеризованы особенности формирования профессионального имиджа. Осуществлен контент-анализ содержания учебных планов отечественных и зарубежных высших технических учеб-

ных заведений. Раскрыта роль дисциплин социально-гуманитарной подготовки в формировании профессионального имиджа будущего специалиста по информационным технологиям.

Ключевые слова: педагогическое условие, учебный процесс, будущий специалист, специалист по информационным технологиям, дисциплины социально-гуманитарного цикла, высшее техническое учебное заведение.

In the article based on the analysis of scientific literature the terms "pedagogical conditions", "pedagogical conditions of forming of professional image of future specialist in informational technologies" were defined. Features of forming of professional image were characterised. Content analysis of curriculum of domestic and foreign universities was done. The role of discipline of social and humanitarian preparing in forming of professional image of future specialists in informational technologies was described.

Key words: pedagogical condition, educational process, future specialist, specialist in information technology, discipline of the social and humanitarian cycle, higher educational institution.

УДК 37.013:378

Митцева О.С.,

старший викладач кафедри філософії
Харківський національний університет
радіоелектроніки

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний ринок праці вимагає від багатьох професій іміджевих характеристик, які презентують певні переваги фахівців і відіграють важливу роль у досягненні успіху в професійному житті. Це потребує підвищення якості підготовки випускників вищої школи, розробки комплексу педагогічних умов, в яких майбутні фахівці зможуть побудувати тактику і стратегію формування професійного іміджу.

Проте аналіз сучасної професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців у вищому технічному навчальному закладі засвідчив прогалини, що гальмують формування його професійного іміджу: замала увага приділяється формуванню професійного іміджу ІТ-фахівця, не розроблено навчально-методичне забезпечення його формування саме на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу, які спрямовані на розвиток особистісних, професійних якостей та комунікативних навичок професійної самопрезентації, які вимагає суспільство від фахівця з інформаційних технологій.

Розв'язання цього завдання актуалізує проблему розробки комплексу педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців у вищому навчальному технічному

закладі, які сприятимуть формуванню конкурентоспроможності особистості на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналізом такого феномена, як «імідж», займалися П. Берд, Р. Бернс, Л. Браун, Ф. Джефкінс, О. Панасюк, В. Шепель та ін. Сутність професійного іміджу фахівця розглядали І. Альохіна, В. Бебік, М. Вудкок, Ф. Кузін, Д. Френсіс та ін. Форми, методи формування іміджу майбутнього фахівця за різними спеціальностями у вишах представлено у роботах В. Бондаренка, І. Володарської, Н. Гузія, А. Морозової, С. Панчук, Н. Тарасенко, О. Чебикіна та ін. Л. Данильчук, Ю. Дзядевич, А. Калюжний, З. Курлянд, Л. Мітіна, О. Пенькова, Ю. Прус, І. Табачек, А. Черендякова доводять, що формування професійного іміджу майбутнього фахівця відбувається завдяки відповідно створеним педагогічним умовам. Обґрунтування умов формування професійного іміджу у роботах цих авторів детерміновано галузевою специфікою, особливістю навчально-методичного забезпечення підготовки у вишах і цільовою аудиторією.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових робіт В. Акименка, Л. Гришка, С. Семерікова, О. Співа-

ковського щодо визначення особливостей, форм і методів підготовки майбутніх ІТ-фахівців показав, що проблема, пов'язана з педагогічними умовами формування професійного іміджу саме ІТ-фахівців, не порушувалася в наукових колах.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування педагогічних умов, які сприятимуть ефективній побудові позитивного професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу у вищому технічному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. У сучасних дослідженнях є різні підходи щодо визначення педагогічних умов, оскільки зміст дефініції «умови» є багатоплановим і неодноманітним та розглядається як: обставини, впливи, вимоги і чинники, сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів (причин, характеристик), які дають змогу змінити результативність процесу та явищ («Великий тлумачний словник сучасної української мови»).

У такому контексті розуміння суті педагогічних умов формування позитивного професійного іміджу у майбутніх фахівців різних спеціальностей представлено у дослідженнях науковців: І. Ніколаєску (процес навчання, який є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і використання елементів змісту, методів, прийомів, організаційних форм навчання для досягнення певних змістово-дидактичних цілей [11, с. 92]; Н. Іпполітової (сукупність зовнішніх обставин реалізації функцій керування та внутрішніх особливостей освітньої діяльності, що забезпечують збереження цілісності, повноти освітнього процесу, його цілеспрямованості та ефективності) [8, с. 8–14]; Н. Прус (спеціально створені зовнішні (аудиторія, стосунки з педагогом, внутрішній клімат у групі, матеріальне забезпечення навчального процесу) та внутрішні (особистісні якості, характер, стан здоров'я, мотивація, навички, вміння, знання) чинники навчального процесу, що впливають на ефективність формування позитивного професійного іміджу майбутнього викладача) [13, с. 136–137].

Науковці К. Атаманська, Н. Гайдук, Ю. Дзядевіч, Т. Довга, Л. Донська, О. Ігнатюк, Н. Прус, М. Сперанська-Скарга, [1–7; 13; 14], незважаючи на різні погляди, стверджують, що саме педагогічні умови забезпечують успішне всебічне формування професійного іміджу майбутнього фахівця. Здійснений порівняльний аналіз визначень «педагогічні умови» у роботах вищезазначених науковців дав змогу встановити, що автори, незалежно від суб'єктів формування іміджу, характеризують педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця як невід'ємну складову частину цілісного освітнього процесу, яка відображає особливість формування іміджу завдяки сукупності спеціально створюваних організаційно-управлінських (система управління навчаль-

ним процесом; зміст, методи, засоби, форми, програмно-методичне забезпечення навчання і виховання), ресурсних (матеріально-технічне обладнання, методична робота з педагогічними кадрами), інформаційно-комунікативних (повідний стиль спілкування, міжособистісна взаємодія, емоційно-психологічний клімат колективу) взаємопов'язаних можливостей педагогічного процесу. Також у структурі педагогічних умов формування професійного іміджу Н. Іпполітова [8], І. Маскалянова [10], О. Попова [12], Н. Прус [13] виділяють внутрішні (чинять вплив на розвиток особистості) і зовнішні (сприяють формуванню операційно-діяльній складової частини педагогічної системи) чинники навчального процесу, що сприяють успішному вирішенню його завдання – формування позитивного професійного іміджу. Підкреслимо, що всі автори визначають сукупність педагогічних умов формування іміджу майбутнього фахівця з урахуванням структури цілісного педагогічного процесу, що реалізується.

Отже, під педагогічними умовами формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця будемо розуміти внутрішні можливості особистості (особистісно-типологічні якості, система цінностей, професійні характеристики) і зовнішні чинники педагогічного процесу (організаційно-управлінські, ресурсні, інформаційно-комунікативні), які завдяки цілеспрямованій взаємодії суб'єктів і об'єктів навчання забезпечують досягнення ефективності формування позитивного професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Однак «педагогічні умови» не можуть самостійно бути причинами подій, не можуть бути обмежені лише обставинами і обов'язками, оскільки професійний імідж майбутнього ІТ-фахівця базується на єдності суб'єктивного та об'єктивного, внутрішнього та зовнішнього, можливого та необхідного у створенні інформації про сенс існування професіонала.

Беручи до уваги той факт, що процес побудови професійного іміджу майбутніх фахівців потребує створення певних умов цілеспрямованої організації педагогічного процесу, проаналізуємо дослідження науковців щодо змісту визначених ними умов відповідно до різних професій. Так, проведений аналіз позицій науковців В. Бондаренка, Ю. Дзядевіч, Л. Донської, Н. Прус, М. Сперанської-Скарги [2; 4; 6; 13, 14] щодо змісту педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх викладачів дав змогу узагальнити залежність успішного формування педагогічного іміджу від певних педагогічних умов. Дослідники виділяють зміст таких умов, як: використання інноваційних педагогічних технологій побудови змісту підготовки з урахуванням проектування професійно-педагогічного іміджу; забезпечення позитивної мотивації і усвідомлення необхідності

формування позитивного іміджу на основі знань, розуміння вимог до особистісних якостей, духовно-моральних і загальнолюдських цінностей у професійній діяльності; активізація суб'єкта у проектуванні професійного іміджу завдяки оволодіння навичками самопізнання, самовдосконалення, самоіміджування, професійного саморозвитку і розвитку пошуково-творчого потенціалу; формування професійної мобільності та гнучкості, готовності до співробітництва [2; 4; 6; 13; 14].

Зазначимо, що проведений аналіз та узагальнення наукової вітчизняної та зарубіжної літератури, присвяченої проблемі формування професійного іміджу у вищих навчальних закладах і практики роботи фахівців різних професій, дав змогу В. Бондаренко виявити такі самі тенденції, що склалися в педагогічній практиці: на рівні цілепокладання (узгодження цілей професійної підготовки майбутніх фахівців із мінливими вимогами ринку праці та забезпечення мобільності і гнучкості у подальшій професійній діяльності); на рівні змісту освіти (підготовка майбутніх фахівців із додатковою спеціалізацією в інших навчальних предметах); на суб'єктному рівні (застосування особистісно-орієнтованих моделей і технологій навчання та виховання, спрямованих на розвиток індивідуальності кожного студента та забезпечення умов для розвитку їхніх здібностей і творчої самореалізації у професійній діяльності); на організаційному рівні (поєднання навчальної, науково-дослідної, громадської роботи студентів у цілісному педагогічному процесі вищого навчального закладу); на методичному рівні (використання інноваційних педагогічних технологій та інформаційно-комунікаційних ресурсів у навчальній і науково-дослідній діяльності) [2, с. 185–186].

Контент-аналіз змісту навчальних планів вітчизняних (м. Харків, Київ, Львів, Херсон) і закордонних (Літва, Білорусь, Польша, США) вищих технічних навчальних закладів показав, що програма підготовки ІТ-фахівців на рівні бакалаврів загалом орієнтована на розвиток професійної компетентності майбутніх фахівців, на фахових дисциплінах приділяється увага розвитку професійних вмінь, але, на жаль, розвиток знань, вмінь і навичок у професійній діяльності швидше змінюється, ніж у змісті підготовки ІТ-фахівця. В учбових планах в переліку дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки відсутні навчальні дисципліни, спрямовані на формування професійного іміджу ІТ-фахівця.

Отже, формування іміджу має відобразитися у навчальних дисциплінах, що входять до учбових планів, у самостійній навчальній, навчально-дослідній і позанавчальній діяльності студентів. Особливу роль у формуванні професійного іміджу ІТ-фахівця відіграють дисципліни соціально-гуманітарної підготовки, оскільки інтеграція їх змісту

уможливлює формування таких якостей майбутнього ІТ-фахівця, які сприяють його позитивному іміджу, дає змогу в подальшій професійній роботі бути не тільки споживачем інформаційних технологій, а й залишатися суб'єктом професійно-культурного розвитку, здатним реалізовувати соціально значущі цілі і сприяти гуманізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії у суспільстві.

Тобто педагогічні умови, відповідно до досліджуваної проблеми, покликані забезпечити таку ситуацію у педагогічній підготовці, яка сприятиме динаміці розвитку особистості, та кінцеві результати у її формуванні, що є для нас смислоутворювальною при визначенні змісту «педагогічні умови». У зв'язку з цим під педагогічними умовами формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, які у комплексі здатні підвищити якість підготовки майбутніх фахівців у вищому технічному навчальному закладі на рівні бакалаврської підготовки, будемо розуміти такі: забезпечення позитивної мотивації до формування компонентів професійного іміджу фахівця з інформаційних технологій; спрямування змісту циклу соціально-гуманітарних дисциплін на теоретичне забезпечення процесу формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення формування професійного іміджу ІТ-фахівця.

Висновки. Таким чином, обґрунтовані педагогічні умови дають змогу побудувати тактику і стратегію формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, що передбачає доцільність вибору компонентів освітнього процесу вищих навчальних технічних закладів. Темою для подальших розвідок у цьому напрямі має стати розробка моделі формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців у вишах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Атаманська К.І. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього соціального педагога. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 4 (38). С. 196–202.
2. Бондаренко В.І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету. дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Київ, 2016. 489с.
3. Гайдук Н.О. Теоретичні передумови формування професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2010. № 17 (204). Ч. II. С. 22–30.
4. Дзядевич Ю.В. Педагогічні умови формування професійного іміджу у студентів мистецьких спеціальностей: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04; // МОНМС України, Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2012. 323 с.

5. Довга Т.Я. Імідж особистості як необхідна умова професійного становлення педагога. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. 2010. Вип. 1 (13). С. 66–75.
6. Донская Л.Ю. Психологические условия формирования имиджа преподавателя высшей школы: дис. ... канд. псих. наук.: 19.00.07; Северо-кавказский государственный технический университет. Ставрополь, 2004. 212 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/psikhologicheskie-usloviya-formirovaniya-imidzha-prepodavatelya-vysshei-shkoly>.
7. Игнатюк О.А. Структура и условия формирования имиджа преподавателя. Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. Харків: НТУ «ХПІ», 2012. Вип. 32-33 (36-37). С. 12–21.
8. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. *General and Professional Education*. 2012. № 1. С. 8–14.
9. Марченко О.О. Закономірність та специфіка формування професійно-особистісного іміджу майбутніх інженерів-механіків. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр., м. Харків, 22 жовтня 2014 р. Харків: НТУ «ХПІ», 2014. Вип. 40-41 (44-45). С. 23–30.
10. Маскалянова С.А. Формирование профессионального имиджа будущего социального педагога: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Елец, 2005. 203 с.
11. Ніколаєску І.О. Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / ЧДПУ – Черкаси, 2011. 245 с.
12. Попова О.И. Имидж преподавателя: проблема самореализации в образовательном взаимодействии. Педагогическое образование в России. 2001. № 4. С. 13–19.
13. Прус Н.О. Значення педагогічних умов при формуванні професійного іміджу майбутнього викладача. Сучасний вимір психології та педагогіки: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 травня 2017 р. Львів, 2017. С. 136–137
14. Сперанська-Скарга М.А. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів філологічних спеціальностей у позанавчальній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ, 2011. 20 с.